

9 Adar – the Jewish Day of [Con](De)structive Conflict

Rabbi Dr. Daniel Roth, Pardes Center for Judaism and Conflict Resolution

1. The Constructive Conflict “for the Sake of Heaven” between Beit Hillel and Beit Shammai

Mishnah Avot, 5:17 (3rd Cen. CE)

Every controversy (*machloket*) that is for the sake of Heaven will continue to exist; but one that is not in the name of Heaven will not continue to exist. Which is the [kind of] controversy that is for the sake of Heaven? Such as was the controversy between Hillel and Shammai.

What exactly will “continue to exist” in conflicts for the sake of Heaven?

How did the various commentaries on the Mishnah disagree on this question?

Bertinoro, Avot 5:17

([R. Ovadiah Bertinoro](#), Italy and Land of Israel, 1440-1530)

Every controversy that is in the name of Heaven, the end thereof will continue to exist – (1.) That is to say that the people of controversy are destined to exist and not be destroyed, as with the dispute between Hillel and Shammai that were not destroyed. Neither them nor the students of Hillel and Shammai. (2.) And I heard the explanation of “the end,” – ‘its purpose’, and ‘the matter that is needed’. The controversy which is in the name of Heaven, the purpose and its desirable end is to obtain the truth, and this continues to exist, as they said that from a disagreement the truth will be revealed, as was revealed in the disputes between Hillel and Shammai - that the law was like the school of Hillel. And a controversy which is not for the sake of Heaven, its purpose is to achieve power and the love of victory, and its end will not continue to exist.

Magen Avot, 5:17

([R. Shimon Ben Zemach Doran](#), Algeria, 1361-1444)

‘Controversies for the Sake of Heaven’ will continue to exist ... (3.) means that they will concede to each other, for they have no intentions to defeat the other, rather only to clearly establish the matter, and when the proofs of one are upheld, those of the other will be annulled, as we learned, the school of Hillel reverted to instructing in accordance with the school of Shammai (Gittin 41b). (4.) And it is possible to explain that the opinion of both will continue to exist, the one who forbids and the one who permits, because both are the words of the living God. (Eruvin 13b).

What can be learned from the various interpretations on the mishnah regarding key components necessary for conflicts to be constructive?

What other components do you feel may be necessary for conflicts to be managed in a constructive manner?

<p><u>משנה אבות ה'יז (מאה שלישית לספירה, ארץ ישראל)</u> כל מחלוקת שהיא לשם שמים סופה להתקיים ושאינה לשם שמים אין סופה להתקיים. איזו היא מחלוקת שהיא לשם שמים? זו מחלוקת הלל ושמאי. ושאינה לשם שמים? זו מחלוקת קרח וכל עדתו:</p>	
<p><u>מה 'סופה להתקיים' במחלוקת לשם שמיים? כיצד נחלקו פרשני המשנה בשאלה זו?</u></p>	
<p><u>מגן אבות לרשב"ץ על אבות ה'יז</u> (1361 – 1444, אלג'ריה) כל מחלוקת שהיא לשם שמים סופה להתקיים – (3.) ואפשר לפרש 'סופה להתקיים' שידו זה לזה שאינן מתכוונות לנצח זה את זה אלא להעמיד הדבר על בוריו, וכשיתקיימו ראיות האחד יתבטלו דברי האחר, וכמו ששנינו, חזרו בית הלל להורות כבית שמאי, בפרק השולח (גיטין מא,ב), וחזר רבי עקיבא להיות שונה כבן עזאי, בתענית (כו,א) פרק אחרון.</p> <p>(4.) ואפשר לפרש שדברי שניהם יתקיימו, האוסר והמתיר, לפי שאלו ואלו דברי אלהים חיים הם [ערבין יג ב].</p>	<p><u>רבי עובדיה מברטנורא, אבות ה'יז</u> (1440 – לא ידוע, איטליה וא"י) כל מחלוקת שהיא לשם שמים סופה להתקיים – (1.) כלומר שאנשי המחלוקת היא מתקיימים ואינם אובדין, כמחלוקת הלל ושמאי שלא אבדו לא תלמידי בית שמאי ולא תלמידי בית הלל. אבל קורח ועדתו אבדו. (2.) ואני שמעתי, פירוש "סופה", תכליתה והמבוקש מענינה. והמחלוקת שהיא לשם שמים, התכלית והסוף המבוקש מאותה מחלוקת להשיג האמת, וזה מתקיים, כמו שאמרו מתוך הויכוח יתברר האמת, וכמו שנתברר במחלוקת הלל ושמאי שהלכה כבית הלל. ומחלוקת שאינה לשם שמים, תכלית הנרצה בה היא בקשת השררה ואהבת הניצוח, וזה הסוף אינו מתקיים, כמו שמצינו במחלוקת קורח ועדתו שתכלית וסוף כוונתם היתה בקשת הכבוד והשררה והיו להיפך:</p>

2. The Destructive Conflict Between Beit Hillel and Beit Shammai

<p><u>Mishnah Shabbat 1:4</u> And these are some of the regulations enacted in the attic of Hananiah b. Hezekiyah b. Gorion, when the rabbis came to visit him. They did a roll call and found that the disciples of Shammai were more numerous than those of Hillel, and they enforced eighteen regulations on that day.</p>		
<p><i>How is the conflict between Beit Hillel and Shammai on that day portrayed differently in the two Talmuds?</i></p>		
<p><u>Babylonian Talmud, 17a</u> They (Beit Shammai) thrust a sword into the study house and declared: “Whoever wants to enter may enter, but no one may leave!” And on that day Hillel sat in submission before Shammai, like one of the disciples, and it was as wretched for Israel as the day on which the [golden] calf was made.</p>	<p><u>Jerusalem Talmud, Shabbat 1:4 (3c)</u> That day was as wretched for Israel as the day on which the [golden] calf was made. It was taught in the name of Rabbi Yehoshua Oniya: The students of Beit Shammai stood below them and began to slaughter the students of Beit Hillel. It was taught: Six of them ascended and the others stood over them with swords and lances.</p>	
	<p><i>What exactly did Beit Shammai do to Beit Hillel? How did the commentaries on the Jerusalem Talmud disagree on this question?</i></p>	
	<table border="1"> <tr> <td> <p><u>Korban Edah, Jerusalem Talmud 1:4</u> Rabbi David ben Naftali Hirsch Frankel (1707–1762, Berlin) “And they began to slaughter the students of Beit Hillel” – Only if they (Beit Hillel) wanted to go up [to vote], however G-d forbid, they did not [actually] kill anyone, so it seems to me.</p> </td> <td> <p><u>Pney Moshe, Jerusalem Talmud 1:4</u> Rabbi Moshe Margalit (1710-1780, Lithuania) ‘That day’- ... because Beit Shammai killed students of Beit Hillel, as we will see further on.</p> </td> </tr> </table>	<p><u>Korban Edah, Jerusalem Talmud 1:4</u> Rabbi David ben Naftali Hirsch Frankel (1707–1762, Berlin) “And they began to slaughter the students of Beit Hillel” – Only if they (Beit Hillel) wanted to go up [to vote], however G-d forbid, they did not [actually] kill anyone, so it seems to me.</p>
<p><u>Korban Edah, Jerusalem Talmud 1:4</u> Rabbi David ben Naftali Hirsch Frankel (1707–1762, Berlin) “And they began to slaughter the students of Beit Hillel” – Only if they (Beit Hillel) wanted to go up [to vote], however G-d forbid, they did not [actually] kill anyone, so it seems to me.</p>	<p><u>Pney Moshe, Jerusalem Talmud 1:4</u> Rabbi Moshe Margalit (1710-1780, Lithuania) ‘That day’- ... because Beit Shammai killed students of Beit Hillel, as we will see further on.</p>	

<u>משנה שבת א:ד</u>	
ואלו מן ההלכות שאמרו בעליית חנניה בן חזקיה בן גוריון כשעלו לבקרו נמנו ורבו בית שמאי על בית הלל וי"ח (שמונה עשרה) דברים גזרו בו ביום.	
<u>כיצד מתוארת המחלוקת בין בית הלל ובית שמאי באותו יום בתלמודים?</u>	
<p style="text-align: center;"><u>ירושלמי שבת א:ד (ג ע"ג)</u></p> <p>אותו היום היה קשה לישראל כיום שנעשה בו העגל... תנא (שנה) רבי יהושע אונייא: תלמידי בית שמאי עמדו להן מלמטה והיו הורגין בתלמידי בית הלל. תני: ששה מהן עלו והשאר עמדו עליהן בחרבות וברמחים... רב אבון רב יהודה בשם שמואל: לא שנו (שבית דין יכול לבטל גזירה של בית דין אחר) אלא חוץ לי"ח, הא בתוך י"ח אפילו גדול אינו מבטל מפני שעמדה להן בנפשותיהן.</p>	<p><u>ב' שבת, יז ע"א</u></p> <p>ואותו היום נעצו חרב בבית המדרש ואמרו: "הנכנס נכנס והיוצא אל יצא". ואותו היום היה הלל כפוף ויושב לפני שמאי כאחד מן התלמידים והיה הדבר קשה להם לישראל כיום שנעשה בו העגל.</p>
<u>מה בדיוק עשה בית שמאי לבית הלל? כיצד נחלקו פרשני הירושלמי בשאלה זו?</u>	
<p><u>פני משה (ר' משה מרגלית, 1714 – 1781, ליטא) פירוש על ירושלמי שבת פ' א</u> "אותו היום" וכו'. ... שהיו בית שמאי הורגין בתלמידי בית הלל כדלקמן.</p>	<p><u>קרוב עדה, ר' דוד פרנקל, 1707 – 1762, ברלין) פירוש על ירושלמי שבת א:ד (ג ע"ג)</u> והיו הורגין בתלמידי הלל" – אילו היו רוצין לעלות אבל חס ושלום לא הרגו אותן, נראה לי.</p>

What were the 18 things Beit Hillel and Beit Shammai disagreed over, according to Rabbi Shimon bar Yochai (2nd century, Land of Israel)?¹

Jerusalem Talmud, Shabbat, 1:4 (3C)²

Rabbi Shimon ben Yochai taught: On that day they decreed - (1.) on their (non- Jews) bread, (2.) on their cheese, (3.) on their wine, (4.) on their vinegar, (5.) on their sauces, (6.) on their (cooking) salts, (7.) on their pickled food, (8.) on their boiled (foods), (9.) on their salts, (10.) on their spelt, (11.) on their grinded foods, (12.) on their fish, (13.) on their language, (14.) on their testimony, (15.) on their gifts, (16) on their sons, (17.) on their daughters, (18.) on their first (born).

Historical Context:

Many historians (since Gretz) have understood that the context for the disagreement between Beit Shammai and Beit Hillel over these 18 decrees was between the years 66 – 70 CE, during the great revolt against Rome. This disagreement reflected deep ideological and political divides between those who believed in making peace with Rome, Beit Hillel, and those who believed in revolting against Rome, Beit Shammai.³

ירושלמי שבת א"ד (ג ע"ג)

תני ר' שמעון בן יוחי בו ביום גזרו:

(1) על פיתן (2) ועל גבינתן (3) ועל יינן (4) ועל חומצן (5) [ועל צירן] (6) ועל מוריטן (7) על כבושיהן (8) ועל שלוקיהן (9) ועל מלוחיהון (10) ועל החילקה (11) ועל השחיקה (12) ועל הטיסני (13) [ועל לשונן] (14) ועל עדותן (15) ועל מתנותיהן (16) על בניהן (17) ועל בנותיהן (18) ועל בכוריהן.

שמואל ספראי, "יחסי ישראל והאומות לאחר החורבן", מחניים ע"ה, תשכ"ג

לימים הסמוכים לחורבן הבית מספרת המסורת התנאית כי בכנס של הסנהדרין נמנו ורבו בית שמאי על בית הלל ושמונה עשר דבר גזרו בו ביום (שבת פ"א מ"ד). למסורתם של כמה תנאים רק חלק מן שמונה עשרה גזירות אלו מכוון לחיזוק החיץ בין ישראל וגויים ולמסורתו של רבי שמעון בן יוחאי כל כולן מכוונות להרחקת ישראל מן הגויים. וגזרו לא רק על מאכליהם כגון פיתן, גבינתן, יינן, כבושיהן ומלוחיהן, אלא גם על כל מגע חברתי שכן גזרו על לשונן, עדותן, בניהן ובנותיהן ואפילו על קבלת מתנות מהם (כנראה קבלת קורבנות מן גויים למקדש) ועל ביכורים (ירושלמי שבת פ"א ג ע"ג). אין לנו הוכחות ברורות כי קבלת י"ח הגזירות יש לו זיקה ישירה למלחמת החורבן ללמדך כי חשו בית שמאי, כאילו, החורבן הממשמש ובא ובקשו לצייד את בני ישראל בכלי גולה ולחזק את הציבור היהודי מבפנים. כן אין לנו הוכחות כי גזירת יח' דבר, באה כתגובה לפרעות שפרעו נכרים בערים הנכריות בסביבות ארץ ישראל, בתושביהן היהודים. אף שקרוב לוודאי הוא כי הגזירות נגזרו בימים הסמוכים לחורבן, שכן אלעזר בן חנניה בן חזקיה בן גרון (כך הנוסח הנכון) שבעלייתו ביקרו את ההלכות וגזרו את הגזירות, פעל בימי המרד ונתמנה מפקדה של הדרום, עם התכוננתה של הממשלה היהודית לאחר גירוש קסטיוס גאלוס. אמנם החכמים (של בית הלל ד.ר.) התריסו נגד הגזירות וראו בהם החמרות יתירות ואמרו על אותו יום שגזרו בו את הגזירות, "אותו היום היה קשה לישראל כיום שנעשה בו העגל" (ירושלמי, שבת פ"א ג ע"ג).

¹ For alternative lists of the 18 matters see, Babylonian Talmud 13b-17b, and Kehati Commentary on Mishnah Shabbat 1:4. According to these alternative lists, the vast majority of the 18 relate to matters of purity, and only the last few relate to distancing Jews from non-Jews.

² There are several disagreements amongst the commentaries regarding how to translate what each of these decrees refer to exactly.

³ See S. Safrai's article brought here in Hebrew.

3. The Destructive Conflict Between Beit Hillel and Beit Shammai – A Controversy between Rabbis and Karaites?

<p><i>How did Karaites, who opposed the Rabbis in medieval times, relate to the possibility of a violent conflict between Beit Hillel and Beit Shammai?</i></p>	<p><i>How did the Rambam, portray the events of that day?</i></p>
<p><u>Solomon ben Yerucham</u> <small>(10th cen. Karaite)</small> And the Pitomi (R. Sa'adya Gaon, 892-942, Babylonia) denied (this, claiming) that there was no war or killing of one another between Beit Shammai and Beit Hillel. And I brought the Talmud of the people of the Land of Israel, and opened up the laws where this incident is mentioned there.⁴</p>	<p><u>Rambam, Commentary on Mishnah Shabbat 1:3</u> <small>(Rabbi Moses ben Maimon, 1135, Spain -1204, Egypt)</small> And a great gathering of occurred there, of the students of Shammai and Hillel, and there was not left any one of that generation who was worthy of teaching that was not there. And they counted, and there was more of Beit Shammai....And Beit Shammai and Beit Hillel aligned their opinions on that day regarding the eighteen laws, and no disagreement fell between them not even on one of them..</p>
<p><u>Sahal, Tochachat Meguleh</u> <small>(10th Cen. Karaite)</small> And how is it acceptable to go on the path of the masses on all matters, and the Torah states "Do not go after the masses to do evil." And also after the end of the time period of prophecy the hand of the leaders was firm and conflicts increased between Beit Hillel and Beit Shammai, and they killed each other until the nation was killed in accordance to their desires, and as it was good in their eyes.</p>	

Why, in your opinion, would Rabbis and Karaites portray the events of the day in different ways?

⁴ See B. Ratner, Ahavat Zion ve Yerushalim, J.T. Shabbat, Vilna, 1901, p. 24-25.

<p>כיצד הרמב"ם מציג את אירועי אותו יום?</p>	<p>כיצד קראים, יריביהם של הרבנים בימי הביניים, התייחסו לאפשרות של מחלוקת אלימה בין בית הלל ובית שמאי?</p>
<p><u>רמב"ם פירוש המשנה, שבת א:ג</u> נזדמן שם קיבוץ גדול מתלמידי שמאי והלל, ולא נשאר באותו הדור מי שראוי להוראה שלא נמצא שם; ונמנו, והיו בית שמאי יותר, ונאמר אחרי רבים להטות כמו שביארנו כלל זה בהקדמת חבורנו זה. ובית שמאי כולם הסכימו על אלו השמונה עשר גזירות באותו היום והוחלט כך, וגזרו שמונה עשר דבר. <u>והושוו בית שמאי ובית הלל באותו יום בשמונה עשר הלכות ולא נפלה ביניהם מחלוקת אפילו באחת מהן.</u> ונחלקו בשמונה עשר הלכות ולא נמנו בהן כדי שידעו לאן נוטה הרוב, שמא בית הלל רוב, לפי שאפשר שתלמיד מתלמידי בית שמאי יסבור כבית הלל או מתלמידי בית הלל יסבור כבית שמאי."</p>	<p><u>סלמון בן ירוחם (קראי, מאה 10)</u> וכבר הכחיש הפיתומי (רב סעדיה גאון, 882, מצרים – 942, בבל) שלא היה בין בית שמי ובין בית הלל מלחמה או שהרגו קצתם לקצת. והבאתי תלמוד סדר מועד אשר לאנשי ארץ ישראל ופתחתי ההלכות שזה (המעשה) נזכר בהן. <u>סהל, תוכחת מגולה, (קראי, 950 – 1000)</u> ואיך יכשר ללכת בדרך הרבים על כל אודות והתורה אומרת "לא תהיה אחרי רבים לרעות." וגם אחרי חתימת חזון ונביא קשתה יד המנהיגים וגברה המחלוקת בין בית שמאי ובין בית הלל, והרגו אלו לאלו עד אשר נהרגו העם כחפצם כאשר היה טוב בעיניהם.</p>

למה, לדעתכם, רבנים וקראים היו מציגים את אירועי היום בצורות שונות?

4. The 9th of Adar – the Fast of Hillel and Shammai

Hilchot Gedolot, Laws of TishaB'Av

([Rabbi Shimon Kayyara](#), 9th Cen. Babylonia)

These are the days that one fasts on from the Torah....

On the 9th of the month (Adar), they decreed a fast day because Beit Hillel and Beit Shammai had conflict with each other.⁵

Shulchan Aruch, Laws of Fasts (580)

([Rabbi Yosef Karo](#), 1488–1575, Spain/Land of Israel)

These are the days that tragedies befell our forefathers and it is worthy to fast on them....

On the 9th (of Adar) Beit Shammai and Hillel disagreed.

What was the disagreement amongst the commentaries on the Shulchan Aruch regarding the reason for decreeing the 9th of Adar a fast day?

Levush, Orach Chayim, 580

([R. Mordechai Yaffe](#), 1530-1612, Poland)

On the ninth [of Adar], Beit Shammai and Beit Hillel disagreed with one another, and since a *machloket* [disagreement] fell between the scholars of Israel, even though their disagreement was for the sake of heaven, nevertheless the Torah had become, G-d forbid, as if it was two Torahs, this one forbids and this one permits, this one declares a matter impure, and the other declares it pure, and no law is known completely. Behold this is like a tragic day and we fast on it.

Eliyah Rabba, Orach Chayim 580:7

([Rabbi Eliyahu Shapiro](#) (1660-1712, Prague)

"On the (9th) of Adar they disagreed: And three thousand of the students died."

Beit Yosef, 580 ([Rabbi Yosef Karo](#), 1488–1575, Spain/Land of Israel)

All of the fast days mentioned in this section.... I have never seen or heard of anyone who had the custom of fasting on them.

⁵ This is the earliest known source for this list of fast days found in several rabbinic sources. In some textual variants of this source it is added in the end "and some of them killed some of them", "and three thousand students were killed," "and each side killed the other." Rabbi Eliezer ben Yoel HaLevi (1140–1225, Germany), Ravya, Part III, Laws of Fasts, 889, version is "On the 9th (of Adar) they decreed a fast day because Beit Shammai and Beit Hillel disagreed, and that day was as difficult as the day the [golden] calf was made." In one textual version written by the famous Muslim scholar Abū al-Rayhān Muhammad ibn Ahmad al-Bīrūnī (973- 1048) it is said that 28,000 students were killed on that day.

<p>הלכות גדולות, הלכות תשעה באב (ר' שמעון קיירא, מאה 9, בבלי)⁶ אילו ימים שמתענין בהם מן התורה.... בתשעה בו (אדר) גזרו תענית על שנחלקו בית שמאי ובית הלל זה עם זה.⁷</p>	
<p>שולחן ערוך אורח חיים הלכות תענית תקפ (ר' יוסף קארו, 1428, ספרד – 1575, א"י) אלו הימים שאירעו בהם צרות לאבותינו וראוי להתענות בהם... בט' בו (אדר) נחלקו בית שמאי ובית הלל.</p>	
<p>מה המחלוקת בין פרשני השולחן ערוך, לגבי הנימוק להכרזת יום ט' באדר כיום צום?</p>	
<p>אליה רבה סימן תקפז: (ר' אליהו שפירא, 1660 – 1712, פראג, פירוש על השו"ע) בט' בו נחלקו וכו'. ונהרגו ג' אלפים מהתלמידים.</p>	<p>לבוש או"ח ס' תקפ (ר' מרדכי יפה, 1530–1612, פולין) בט' בו (אדר) נחלקו בית שמאי ובית הלל על זה, והואיל ונפלה מחלוקת בין חכמי ישראל אע"פ שמחלקותם לשם שמים היא, מ"מ נעשית התורה ח"ו (חס וחלילה) כשתי תורות (בבלי סנהדרין פח ע"ב) שזה אוסר וזה מתיר וזה מטמא וזה מטהר ואין יודעין שום דין על בוריו, הרי הוא כיום צרה ומתענין בו.</p>
<p>בית יוסף, אורח חיים תק"פ (ר' יוסף קארו, 1428, ספרד – 1575, א"י) כל הימים האלו הכתובים בסימן זה.... לא ראיתי מעולם ולא שמעתי מי שנהג להתענות בהם.</p>	

⁶ הלכות גדולות, כרך א', מהדורת הילדיסהיימר, 1972, עמ' 396-398. ראו חיים סיימונס, "האם הקטע ימים שמתענים בהם' הוא פרק בתרא של מגילת תענית?", סיני קז, תשנ"א, עמ' נח – סד, שמוכיח שהמקור הקדום ביותר לקטע זה הוא מהלכות גדולות. קטע זה נמצא גם בסדור רב עמרם גאון, ס' כלבו סג, מחזור ויטרי רע"א, ראבי"ה ח"ג ס' תתפ"ט.

⁷ ראו במאמרה של שולמית אליצור, "למה צמנו? מגילת תענית בתרא ורשימות צומות הקרובות לה, עמ' 200, הערות 19 ו-20. שם מביאה עוד נוסחאות מהגניזה "והרגו אילו מאילו ואילו מאילו", "והרגו קצתם את קצתם", "ונהרגו שלשת אלפים מתלמידיהם". וראו עוד י' רצהבי, 'מגילת תענית צדיקים במקור ערבי', סיני נג [תש"ן], עמ' ח', אלי-בירוני (פילוסוף מוסלמי, 973 – 1048) "בתשיעי בו (אדר) גזרו בני ישראל צום על עצמם, כשנפלה מחלוקת בית שמאי לבין בית הלל, ונהרגו מהם שמונה ועשרים אלף איש."

What is known about this day from the Cairo Geniza?

<p>R. Yinnon bar Tzemach (11th Cen.), Lamentation Our rabbis decreed a fast day on the ninth of the month (Adar) because Beit Hillel and Beit Shammai Disagreed regarding their study.</p>	<p>R. Pinchas HaCohen, Hymn for Sanctifying the Months, Adar: Purim we do on it/ the fast of Hillel and Shammai on the third of it (Adar).</p>	<p>A Lamentation On the conflict that befell the children of the wise they declared a fast day/ For the fight between Hillel and Shammai over truth was a disgrace to the Torah.</p>	<p>Fragment from Land of Israel Prayer Book (pre-9th Century)⁸ On the fourth of Adar a dispute erupted between the students of Shammai and Hillel and many were killed.</p>
--	---	---	--

<p><u>שרידי הלכה בסידור א"י (מאה 9)</u>¹³ בארבעה באדר נפלה מחלוקת בין תלמידי שמי והלל ואבד מהם הרבה.</p>	<p><u>קינה על צום הלל ושמאי</u>¹² על מחלוקת נפלו לבני חכמים גזרו תענית בך מורינו / וכמה בני שמאי והלל כי בריבם באמת שפלות לתורתנו.</p>	<p><u>רבי פנחס הכהן, פיוט קידוש ירחים (שורה 17), אדר</u>¹⁰ [שורה 17] פורים עושים ומגילה קורים בו / צום הלל ושמאי בשלושה בו.¹¹</p>	<p><u>ר' ינון בר צמח (מאה 11), קינה אטמה כל פה (שורה 52)</u>⁹ רבותינו גזרו צום בתשעה בו על שנחלקו בית שמאי ובית הלל בתלמודים.</p>
---	---	---	--

⁸ Hilkhhot Eretz Yisrael min HaGeniza, Mordecai Margalio, Jerusalem, 1974, p. 142.

⁹ מ' זולאי, /שברי צלילים', סיני יד (תשי"א) עמ' 584.

¹⁰ אליצור ש', למה צמנו, ירושלים תשס"ז, [1155] א, (2852) f.57, 26-44.

¹¹ בהמשך הפיוט נאמר [שורות 21-22] שבתם במה טוב ונעים בהדר / שבת אחים גם יחד זווגו בתדר, תוכן קריאת מגילה בחציו תוסדר / תקיף יכונן תל הנפרץ אשר כולל בשלשה באדר", על פי ספר עזרא ו:טו, שבג' אדר ייבנה המקדש.

על פי ספר עזרא פרק ו פסוק טו, בית המקדש ייבנה בג' אדר. ראו רוזנסון, עמ' 35.

¹² מ' זולאי 'שברי צלילים', סיני, יד (תשי"א) עמ' 584.

¹³ הלכות ארץ ישראל מן הגניזה, מרדכי מרגליות, ירושלים, תשל"ד, עמ' 142

5. A Prayer at the End of the Studying about 9 Adar

How is the 9th of Adar (as well as other fast days) described as being in the future?

Hilchot Gedolot, Laws of TishaB'Av

(Rabbi Shimon Kayyara, 9th Cen. Babylonia)

In the future, The Holy One Blessed Be He, will turn these days into days of rejoicing and happiness as it is said (Jeremiah 31:12) "for I will turn their mourning into joy, and will comfort them, and make them rejoice from their sorrow. And so shall it be His will speedily in our days, Amen!"¹⁴

הלכות גדולות, הלכות תשעה באב (ר' שמעון קיירא, מאה 9, בבל)¹⁵
לעתיד לבוא עתיד הקב"ה להופכו לששון ולשמחה שנה' (ירמיה לא:יב) 'והפכתי אבלם לששון.' וכן יהיה רצון במהרה בימינו אמן.

What can be done in order to turn this day into a day of rejoicing and happiness?

The following 7th century *piyut* (hymn) describes scholars studying peacefully at the *pardes* (lit. orchard, name for house of study) and Hillel and Shammai as brothers who love each other.

רבי אלעזר בירבי הקליר (מאה 6 – 7, ארץ ישראל)¹⁶
[שורות 140-144] יעלוזו ריעים ואיחים / כשנתשלחו בפרדס שלחים¹⁷
כעץ מבכר לירחים / ריח טוב מפיחים / בלקח טוב סוחחים¹⁸
ששים ושמחים / כשושן מפריחים
וכמו קיבלוה מראש שני אחים¹⁹ / כן נמסרה בסוף לשני אחים.²⁰
[שורה 155 – 160] והשיבוהו חושבי בליבם ובפיהם שלום / כל זאת עבור נתיבותיה שלום
מאת אדון השלום / ועל בליבו להושיב עמו בנווה שלום
במתג ורסן עדינו למה יבלום / יי יברך את עמו בשלום.

¹⁴ This last line is added in the version of the Tur, 580.

¹⁵ הלכות גדולות, כרך א', מהדורת הילדיסהיימר, 1972, עמ' 398.
¹⁶ [גניזה] בודפסט, קויפמן, גניזה, 48 (6). פיוטי רבי פינחס הכהן, קדושתא ליום מתן תורה (שולמית אליצור, ירושלים, תשס"ד). לדין מסכם ועדכני של נושא זה ראו ישראל רוזנסון, זיכרון הלל ושמאי: הסיפור ולוח השנה, הפיוט והמערה"קתדרה, 129, תשרי, תשס"ט, עמ' 27 – 46.

¹⁷ "פיוט "אלה החוקים", שבועות, (שורות 140 – 160). ש' אליצור שם, "על פי הפסוק בשיר השירים פרק ד, פסוק יג" שלחך פרדס רמונים, עם פרי מגדים. כינוי לתלמידי החכמים, ו'פרדס שליחים' כינוי לבתי מדרשות."
¹⁸ ש' אליצור שם "סוחחים: מדברים."

¹⁹ ש' אליצור שם "שני אחים: משה ואהרן קבלו את התורה מתחילה."

²⁰ ש' אליצור שם "כן נמסרה... לשני אחים: שלשלת הקבלה שבאבות פרק א מסתיימת בהלל ושמאי – על פי המסורת המשתקפת כאן ובפיוטים נוספים – היו שני אחים." ראו אלוף מסבל נביא, שבועות, שורה 25, (גניזה) א, (d.59 2845), (38-39) "מהרו לדרוש בדת רשומי / וקבלו מהם שני אחים הלל ושמאי."